

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาข้อมูลจากเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการติดตามผลการฝึกงานของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 3 แผนกวิชาช่างไฟฟ้า วิทยาลัยเทคนิคเชียงใหม่ ดังนี้ คือ

1. การฝึกงานของนักศึกษา
2. ความสามารถทางวิชาการ
3. เทคนิค ทักษะ วิธีการปฏิบัติงาน
4. บุคลิกภาพ คุณลักษณะส่วนตัวและทัศนคติต่อวิชาชีพ
5. หลักเกณฑ์ในการจัดฝึกงานอาชีพ
6. ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานการใช้สถานฝึกงานอาชีพ
7. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การฝึกงานของนักศึกษา

การฝึกงานของนักศึกษา หรือการบริหารการฝึกงานนักศึกษา หมายถึง การจัดกิจกรรมนอกโรงเรียนให้กับนักศึกษา เพื่อฝึกประสบการณ์การเรียนรู้ ให้นักศึกษาก่อการเรียนรู้งานจริง มีประสบการณ์การทำงานและเป็นการเตรียมความพร้อมก่อนที่นักศึกษาจะต้องออกไปทำงานจริง เมื่อสำเร็จการศึกษาไปแล้ว ดังที่ สนั่น สุมิตร (2528, หน้า 23) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการฝึกงานไว้ว่า การจัดอาชีวศึกษาจำเป็นจะต้องให้นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกงานได้ใช้เครื่องมือเครื่องจักรสำหรับการปฏิบัติงานอย่างแท้จริง เพราะเครื่องมือและเทคโนโลยีต่าง ๆ ในปัจจุบันได้ก้าวหน้าขึ้นมากและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การที่นักศึกษาได้มีโอกาสฝึกงานในโรงงานอุตสาหกรรมนั้น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะช่วยให้ได้สัมผัสกับงานและเครื่องมือที่ทันสมัยในบรรยากาศของการทำงานทางธุรกิจที่ต้องแข่งขัน และต้องรักษาคุณภาพและมาตรฐานของงาน ตลอดจนการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ นักศึกษาจะได้มีการพัฒนาตนเองทั้งในด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และกิริยาสำนึกในการทำงานที่สอดคล้องกับวิวัฒนาการทางด้านอุตสาหกรรมและตลาดแรงงานในปัจจุบัน ดังนั้นในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน วิชาชีพให้บรรลุตามความมุ่งหมายของหลักสูตรนั้นจำเป็นจะต้องมีการฝึกปฏิบัติงานจริงในสถาน

ประกอบการด้วย ดังเช่น วิรัช กุมพาศ (2529, หน้า 48) ได้กล่าวว่า การที่จะจัดการเรียนการสอนวิชาชีวให้ผู้เรียนสามารถนำเอาวิชาชีวไปใช้ในการประกอบอาชีพได้ด้วยความมั่นใจนั้น จำเป็นจะต้องให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ครบทั้งสามส่วน คือ ทฤษฎี ฝึกปฏิบัติเบื้องต้น และฝึกปฏิบัติจริงในสถานประกอบการตามแผนภาพ

การเรียนการสอนในสองส่วนแรก คือ ภาคทฤษฎีและการปฏิบัติเบื้องต้นนั้น เป็นส่วนที่จัดดำเนินการโดยสถาบันการศึกษา แต่ส่วนที่สามคือ การฝึกปฏิบัติจริง ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่สุดส่วนหนึ่งในกระบวนการเรียนการสอนนั้น ต้องดำเนินการโดยสถานประกอบการ

การให้นักศึกษาได้ฝึกงานในสถานการณจริง หลังจากการเรียนรู้ภาคทฤษฎีและฝึกหัดเบื้องต้นในสถานศึกษานั้น ก่อให้เกิดผลดีต่อนักศึกษาหลายประการ และเกิดความสัมพันธ์กับชุมชนอีกด้วย เช่น ทำให้ชุมชนเข้าใจการศึกษา เข้าใจจุดมุ่งหมายของสถานศึกษามากขึ้น เกิดความร่วมมือระหว่างชุมชนกับโรงเรียน

ความสามารถทางวิชาการ

กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ (2540, หน้า 18-19) ได้กล่าวถึงทักษะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการเรียนรู้ในอนาคต ประกอบด้วย

1. มีทักษะการเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการแสวงหาความรู้ที่หลากหลายด้วยวิธีการต่างๆ มีความสามารถในการรวบรวมข้อมูล สร้างความเข้าใจ วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่ และประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเองตลอดจนสร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ประกอบด้วยประเด็น 5 ประเด็น ดังนี้

1.1 รู้แหล่งข้อมูลและมีวิธีการแสวงหาความรู้ที่หลากหลายผ่านสื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่บอกแหล่งข้อมูลและวิธีการแสวงหาข้อมูลได้

1.2 มีทักษะในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การฟัง การอ่าน การสังเกต การบันทึก การตั้งคำถาม พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- เลือกใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลที่เหมาะสมได้
- สามารถสังเกตข้อมูลที่กำหนดให้ได้

1.3 มีทักษะในการวิเคราะห์สังเคราะห์ จำแนก จัดลำดับ สรุป แปลความ ขยายความ การจำ การคาดคะเน และการนำไปใช้หาความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เก่ากับใหม่ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้
- นำข้อมูลไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้
- แปลความหมายข้อมูลที่กำหนดให้ได้
- จำแนกประเภทของข้อมูลได้
- สรุปสร้างข้อความใหม่จากข้อมูลที่กำหนดให้ได้
- คาดคะเนข้อมูลที่กำหนดให้ได้
- สามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้
- สรุปความจากข้อมูลที่กำหนดให้ได้

1.4 มีทักษะในการประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- บอกวิธีการประเมินตนเองได้
- เลือกตัดสินใจ ระบุระดับความรู้ที่ตนเองควรไปให้ถึง
- บอกจุดเด่นและจุดบกพร่องของตนเองได้
- กำหนดแนวทางในการพัฒนาตนเอง

1.5 มีเจตคติต่อการเรียนรู้ สนใจใฝ่รู้ มีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- มีความกระตือรือร้น ชอบและสนใจในการแสวงหาความรู้
- เมื่อมีเวลาว่างมักจะค้นคว้าหาความรู้

2. มีทักษะการคิด หมายถึง กระบวนการทำงานของสมอง โดยใช้ประสบการณ์มาสัมพันธ์กับสิ่งเร้าและสภาพแวดล้อมโดยนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบ สังเคราะห์และประเมินอย่างมีระบบและมีเหตุผลเพื่อให้ได้แนวทางในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสมหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ประกอบด้วย ประเด็นย่อย 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 คิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การมีกระบวนการคิดที่รอบคอบ สมเหตุสมผล ผ่านการพิจารณาข้อมูลรอบด้านอย่างรอบคอบ กว้างไกล ลึกซึ้งและมีการตรวจสอบความถูกต้องจากแหล่งที่ให้ข้อมูล มีการพิจารณากันกรองข้อมูล ใคร่ครวญทั้งด้านคุณและโทษและคุณค่าที่แท้จริงของ

ลึกลงมาแล้ว และทบทวนเพื่อหาข้อสรุปก่อนนำไปสู่การตัดสินใจ ระดับของพฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- ตัดสินใจโดยใช้ความรู้สึกของตนเองเป็นหลัก (ระดับที่ 1)
- ตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลรอบด้านในการพิจารณา (ระดับที่ 2)
- ตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลรอบด้านพิจารณาอย่างมีเหตุมีผลทั้งด้านดีและด้านเสีย

(ระดับที่ 3)

- ตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลรอบด้านและมีการคิดทบทวนคำตอบของการตัดสินใจ

(ระดับที่ 4)

2.2 คิดสร้างสรรค์ หมายถึง การใช้ความคิดเชิงประจักษ์จากความคิดทั่วไปเพื่อให้ได้ผลงานใหม่ที่เป็นประโยชน์จากสิ่งที่คิดนั้น ระดับของพฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- ได้ผลงานตามสั่ง (ระดับที่ 1)
- ได้ผลงานตามสั่งแต่มีเพิ่มเติมเล็กน้อย (ระดับที่ 2)
- ได้ผลงานตามสั่งแต่มีรายละเอียดเพิ่มมากขึ้น (ระดับที่ 3)
- ได้ผลงานใหม่ที่แปลกไปจากเดิมมากที่สุด (ระดับที่ 4)

3. มีทักษะการสื่อสาร หมายถึง ความสามารถในการฟัง พูด อ่านและเขียน เพื่อส่งและรับข่าวสารข้อมูลด้วยการวิเคราะห์ สรุปความ ขยายความและจัดระบบข้อมูลตลอดจนประยุกต์ใช้ข่าวสารโดยเลือกวิธีการหรือเครื่องมือในการสื่อสารได้เหมาะสมกับสถานการณ์ ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ประเด็น ดังนี้

3.1 ความสามารถในการส่งสาร พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- พูดหรือเขียนได้ตรงประเด็น
- สามารถลำดับเรื่องที่พูดหรือเขียนได้
- เลือกและจัดระบบข้อมูลที่ใช้ในการพูดหรือเขียนได้
- สรุปเรื่องที่จะนำเสนอได้

3.2 ความสามารถในการรับสาร พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- สามารถวิเคราะห์ข่าวสาร สรุปใจความสำคัญได้
- สรุปและสังเคราะห์ข้อความขึ้นใหม่ ได้ตรงกับข้อมูล
- อธิบายแนวโน้ม ทำนาย คาดการณ์ได้
- ประเมิน/เลือก/ตัดสินใจ ความถูกต้องของแหล่งข่าว/สื่อ

3.3 ความสามารถในการเลือกช่องทาง/วิธีการและเครื่องมือในการสื่อสาร พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- เลือกใช้ช่องทาง/วิธีการหรือเครื่องมือในการส่งสาร
- เลือกใช้ช่องทาง/วิธีการหรือเครื่องมือในการรับสาร
- แก้ไขปัญหา/อุปสรรคในการส่งสาร/รับสาร

ขั้นของการเรียนรู้ที่มีผลต่อความสามารถทางวิชาการ ครอนบาค (อ้างใน อาทิตย์ ประสาทแก้ว, 2540, หน้า 9) ได้กำหนดสถานการณ์ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ของบุคคล ประกอบด้วยลำดับขั้น 7 ขั้นคือ

1. สถานการณ์ หมายถึง สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจะต้องเผชิญ
2. ลักษณะประจำตัวบุคคล เป็นคุณสมบัติประจำตัวผู้เรียนที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น
คุณสมบัติเหล่านี้ได้แก่ ความสามารถทางสังคม เจตคติ ความสนใจ และความพร้อม
3. เป้าหมาย คือ สิ่งที่ผู้เรียนคาดหวังว่าจะได้รับจากการเรียนรู้นั้น ๆ
4. การแปลความหมาย คือ การที่ผู้เรียนเพ่งเล็งความสนใจไปยังสถานการณ์ที่แวดล้อมอยู่
พิจารณาเกี่ยวข้องไปยังประสบการณ์ที่ผ่านมา แล้วเลือกวิธีการตอบสนองที่คาดว่าจะให้ผลตาม
เป้าหมายที่วางไว้
5. การกระทำจะเกิดขึ้นภายหลังจากที่ผู้เรียนได้แปลความหมายของสถานการณ์ที่เผชิญอยู่แล้ว
ผู้เรียนจะเลือกกระทำสิ่งที่คาดว่าจะนำไปสู่เป้าหมายที่สร้างความพอใจให้แก่ตนเอง
6. ผลการปฏิบัติ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามมาจากการกระทำ ถ้าผลของพฤติกรรมเป็นที่น่าสนใจ
และบรรลุเป้าหมายที่มุ่งหวัง ผู้เรียนก็นำพฤติกรรมนั้นไปใช้ในสถานการณ์ใหม่ที่คล้ายคลึงกัน
7. ปฏิริยาต่อความล้มเหลว เมื่อผู้เรียนประสบความล้มเหลวในการแสวงหาความพอใจใน
การมุ่งทิศทางไปสู่เป้าหมายก็จะเริ่มแปลความหมายสถานการณ์ใหม่อีกครั้งหนึ่ง ทดลองแสวงหา
พฤติกรรมเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย และเกิดความพอใจมากที่สุด

การฝึกงานอาชีพก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนหลายด้าน ดังที่มานิษฐ์ บุญญานุวัตร (2532, หน้า 18) กล่าวถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาชีพโดยให้นักเรียนมีโอกาสดำเนินงานในสถานฝึกงานอาชีพต่าง ๆ มีจุดประสงค์เพื่อให้นักเรียนมีความรู้และทักษะในวิชาชีพนั้น ๆ นอกจากนี้ยังจะทำให้นักเรียนมีประสบการณ์ด้านอื่น ๆ อีกด้วย และความต้องการแรงงานระดับช่างฝีมือและช่างเทคนิค และการพัฒนาเทคโนโลยีของธุรกิจอุตสาหกรรมในจังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า สถานประกอบการกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมเกษตรและกลุ่มธุรกิจอุตสาหกรรมและบริหารมีความต้องการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการผลิต และบริการมากขึ้น มีความต้องการแรงงาน ระดับช่างฝีมือและช่างเทคนิคที่มีความรู้ ความสามารถในการใช้เครื่องมือ เครื่องจักรและอุปกรณ์นอกจากนี้ยังต้องการพัฒนาเทคโนโลยีในองค์ประกอบด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้น แต่แรงงานในระดับดังกล่าวในท้องถิ่นมีจำกัด

และขาดแคลนและยังพบว่าปัจจัยพื้นฐานทางด้านอุตสาหกรรมในท้องถิ่นชนบทยังไม่ดีพอที่จะรองรับการนำเทคโนโลยีมาใช้ให้มีประสิทธิภาพได้

เทคนิค ทักษะและวิธีการปฏิบัติงาน

ศักยภาพที่จำเป็นในการดำรงชีวิตคนในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ กองวิจัยการศึกษา กรมวิชาการ (2540, หน้า 18-19) ได้กล่าวถึงทักษะที่จำเป็นต่อการทำงาน ประกอบด้วย

1. มีทักษะการจัดการ หมายถึง กระบวนการในการทำงานให้สำเร็จ ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติงาน การประเมินผลงาน และการสรุปผลงานโดยอาศัยทักษะที่จำเป็น ประกอบด้วย ประเด็นย่อย 4 ประเด็นดัง ดังนี้

1.1 การวางแผน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่

- วิเคราะห์งาน
- ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ
- กำหนดขั้นตอนการทำงาน

1.2 การปฏิบัติงาน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่

- ประสานงาน
- ทำงานเป็นระบบตามแผน

1.3 การประเมินผลและสรุปงาน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่

- ติดตามงานอย่างเป็นระบบ
- ประเมินผลงานและปรับปรุงงาน
- สรุปผลงาน

1.4 ทักษะที่ส่งเสริมประสิทธิภาพในการจัดการ พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่

- เลือกใช้วิธีแก้ปัญหาที่เหมาะสม
- ปรับตัวได้เหมาะสมกับสถานการณ์

2. ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ หมายถึง การทำกิจกรรมร่วมกันของกลุ่มบุคคล โดยมีวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่สอดคล้องต่อเนื่องกัน มีกระบวนการทำงานกลุ่มอย่างเป็นระบบและมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ส่งผลให้งานประสบความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วย 2 ประเด็นดังนี้

2.1 กระบวนการทำงานเป็นกลุ่ม พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่

- รับทราบและตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้นร่วมกัน
- วางแผนร่วมกัน

- ปฏิบัติตนเป็นผู้นำที่ดี
- ปฏิบัติตนเป็นผู้ร่วมงานที่ดี
- ตัดสินใจร่วมกับผู้อื่น

2.2 ปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อเพื่อนร่วมงาน พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- ให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมกลุ่มทุกครั้งด้วยความเต็มใจ
- ยอมรับในความสามารถของผู้อื่น
- ช่วยเหลือเพื่อนร่วมงานในโอกาสที่เหมาะสม
- รู้จักควบคุมอารมณ์
- ประสานสัมพันธ์ในกลุ่ม

2.3 ขยัน อดทน อดออมและประหยัด

ขยัน หมายถึง ความตั้งใจและกระตือรือร้น มุ่งมั่นในการทำงานโดยไม่ผัดวัน

ประกันพรุ่ง

อดทน หมายถึง การทำงานหนัก ยากหรืองานที่มีอุปสรรค ไม่ย่อท้อจนงานสำเร็จ ไม่แสดงอาการทำทางต่อต้าน

อดออม และประหยัด หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและมีการวางแผนการใช้จ่ายอย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยประเด็นย่อย 3 ประเด็น ดังนี้

2.3.1 ขยัน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่

- ตอบรับการทำงาน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ พุดหรือแสดง กิริยาท่าทางว่ายอมรับ เต็มใจ พึงพอใจที่จะได้ทำงานตามที่ได้รับมอบหมาย
- อาสาทำงาน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ พุดหรือแสดงกิริยาท่าทางว่าต้องการจะทำงานหนึ่งงานใดแม้จะไม่ใช่งานที่ได้รับมอบหมายโดยตรง
- ทำหน้าที่ไม่ผัดวันประกันพรุ่ง พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ ลงมือทำงานทันทีโดยไม่ปล่อยให้วันเวลาผ่านไปอย่างไรประโยชน์
- ทำงานอย่างต่อเนื่องและสำเร็จตามเป้าหมาย พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ทำงานที่ได้เริ่มต้นไว้แล้วอย่างต่อเนื่อง

2.3.2 อดทน พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่

- ไม่แสดงความเบื่อหน่าย พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ ไม่พุดหรือแสดงกิริยาอาการว่าตนเบื่อหน่ายกับหน้าที่การงานที่กระทำอยู่นั้น

- ไม่ร้องขอความช่วยเหลือ พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ ทำงานต่าง ๆ ด้วยตนเองอย่างเต็มความสามารถโดยไม่ร้องขอความช่วยเหลือ
- ทนต่อคำวิพากษ์วิจารณ์ พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ ไม่ตอบโต้ทั้งด้วยวาจาหรือกิริยาอาการใด ๆ กับเสียงวิพากษ์วิจารณ์ของบุคคลอื่น
- ไม่ละทิ้งงานกลางคันจนกว่างานจะสำเร็จ พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ ทำงานต่าง ๆ อย่างต่อเนื่องจนสามารถทำงานสำเร็จตามวัตถุประสงค์

2.3.3 อุดมและประหยัด พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่

- วางแผนการเบิกจ่าย พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ จัดทำบัญชี รายรับ-รายจ่าย เงิน วัสดุ อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำงาน
- ดัดแปลงของเหลือใช้ให้เกิดประโยชน์ พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ ดัดแปลงของเหลือใช้ที่มีเพื่อให้สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้อีก
- ไม่ฟุ่มเฟือยและไม่ทิ้งขว้าง พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ นำสิ่งที่มีอยู่ไปใช้เท่าที่จำเป็น ให้เกิดประโยชน์ในทุก ๆ ส่วน และไม่ทิ้งขว้างโดยเปล่าประโยชน์
- ดูแลรักษาให้คงสภาพ พฤติกรรมที่แสดง ได้แก่ ดูแลรักษา สิ่งของเครื่องใช้ที่มีอยู่ให้คงสภาพสมบูรณ์เพื่อการใช้งานที่ยาวนานที่สุด

ในส่วนความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงาน เจนธรรม นำกระบวนยุทธ (2539, หน้า 85-86) ได้กล่าวถึงลักษณะของคนทำงานเก่งต้องประกอบด้วยลักษณะ 3 ประการ คือ

1. ทำงานเสร็จเร็ว และถูกต้องเรียบร้อย ละเอียดลออ
2. แก้ปัญหาเฉพาะ และปัญหาที่ยากลำบากให้ลุล่วงไปได้
3. มีความอดทนในการทำงาน และทำงานได้มากกว่าบุคคลโดยปกติ

ผู้ที่มีลักษณะ 3 ประการนี้ ย่อมจะสามารถสร้างคุณประโยชน์ได้มาก ทั้งแก่ตนเอง สังคม ส่วนรวม และประเทศชาติ การจะทำงานให้ได้ครบองค์ประกอบทั้งหมดนั้น จำเป็นจะต้องรู้วิธีการทำงาน การเรียนรู้วิธีทำงานนั้น วิธีที่ดีที่สุดคือ เรียนรู้จากการปฏิบัติของคน ดูตัวอย่างจากคนที่เขาทำงานเก่ง ศึกษาวิเคราะห์ว่าเขาทำอย่างไรจึงมีผลงานดี คนแต่ละคนย่อมมีวิธีทำงานแตกต่างกันออกไป บางคนชอบทำงานเป็นเวลาและตรงเวลา ชอบทำงานด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ประณีต บรรจง ละเอียดลออ บางคนไม่ชอบทำงานเป็นเวลา แต่เมื่อทำแล้วจะทำให้เสร็จ ไม่เสร็จไม่เลิก บางคนชอบทำงานเป็นทีม และบางคนชอบทำงานด้วยตัวเอง ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องเลือกเอาสิ่งดี ๆ จากตัวคนมาประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ อย่างไรก็ตามคนที่มีความสามารถในการทำงาน จะมีลักษณะสำคัญอยู่ 3 ประการ คือ

1. ความขยัน ความปรารถนาในการทำงาน
2. ความละเอียด ประณีตบรรจง
3. ทำงานตามแบบและหลักการ

เกี่ยวกับความสามารถในการปฏิบัติงาน มีคนกล่าวว่า คนนั้นมีแต่หลักวิชา ไม่รู้จักทางปฏิบัติ มีหลายคนเคยพบชอบกล่าวดูหมิ่นหลักวิชาว่าคนที่มีความรู้หลักวิชานั้นใช้ไม่ได้ ผู้คนที่รู้หลักปฏิบัติไม่ได้ ความรู้ความสามารถในทางปฏิบัติ หรือความว่องไวมีไหวพริบ ที่จะคิดอะไรขึ้นอย่างรวดเร็วหรือ สมรรถภาพที่จะแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้านั้น เป็นคุณสมบัติอันล้ำเลิศ ถ้าหากบุคคลที่มีคุณสมบัติอย่างนี้ เคารพต่อแบบแผนและหลักวิชา ก็จะเป็นเลิศ ในความเป็นจริงมีผู้รู้หลักวิชาการมากมายแต่ไม่รู้จักใช้ให้ ถูกต้องตามกาลเทศะ ดังนั้นคนเก่งหรือคนที่มีความสามารถในการปฏิบัติงานจะต้องประกอบด้วย ลักษณะ 2 ประการ คือ เคารพแบบแผนและหลักวิชา กับการรู้จักนำเอาแบบแผนและหลักวิชานั้นใช้ให้ เหมาะสมแก่เหตุการณ์

บุคลิกภาพ คุณลักษณะส่วนตัวและทัศนคติต่ออาชีพ

ชม ภูมิภาค (2528, หน้า 143) ชี้ให้เห็นว่าคุณลักษณะส่วนตัวของบุคคล เป็นปัจจัยสำคัญที่ ส่งผลต่อความสำเร็จในการประกอบอาชีพ นั่นคือ นักศึกษาฝึกงานที่มีทัศนคติต่ออาชีพดี มีบุคลิกภาพ และคุณลักษณะส่วนตัวดี เมื่อจบการศึกษาไปแล้วผู้ตลาดแรงงานจะมีความมุ่งมั่นในการทำงาน พยายามปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมต่อหน่วยงาน ไม่ว่าจะเป็นต่อหน้าที่การงานหรือต่อตัวผู้ร่วมงาน ก็ตามได้เป็นอย่างดี อันเป็นคุณสมบัติที่ทุกคนหรือทุกหน่วยงานต้องการในส่วนของ กองวิจัยการศึกษากรมวิชาการ (2540, หน้า 21-24) ได้กล่าวถึงลักษณะพื้นฐานที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันในสังคม ประกอบด้วย

1. ควบคุมตนเองได้ หมายถึง การรับรู้ การรู้จักตนเอง การมีวิเคราะห้อย่างมีเหตุผล มีสติ ควบคุม และมีความเชื่อมั่นในตนเอง ประพฤติตน ปฏิบัติตน และปรับตนเองได้ มองโลกในแง่ดี ตัดสินใจได้ถูกต้อง และแสดงบทบาทตามค่านิยมพื้นฐานของสังคมได้ ประกอบด้วย 4 ประเด็น ดังนี้
 - 1.1 การรับรู้ การรู้จักตนเอง การคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล พฤติกรรมที่แสดงได้แก่
 - บอกการกระทำของตนเองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้
 - อธิบายการกระทำของตนเองตามสถานการณ์ได้
 - ให้เหตุผลตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นได้
 - 1.2 มีสติบังคับตนเองและมีความเชื่อมั่นในตนเอง พฤติกรรมที่แสดงได้แก่
 - ดำรงในการปฏิบัติตน

- ใช้กริยาทำทาง คำพูดที่เหมาะสม
- กล้าปฏิเสธ ในสิ่งที่ไม่ดีที่จะเกิดขึ้นกับตัวเอง

1.3 ประพจน์ ประพฤติตนและปรับปรุงตนเองได้ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- วางตัว เป็นแบบอย่างที่ดี
- ปฏิบัติตนที่เหมาะสมตามสถานการณ์
- เลือกแบบอย่างที่ดีได้

1.4 มองโลกในแง่ดี ตัดสินใจถูกต้องและแสดงบทบาททางสังคมได้เหมาะสมพฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- แสดงความคิดเห็นต่อสถานการณ์ได้
- เลือกแนวปฏิบัติได้ถูกต้อง

2. มีความรับผิดชอบ มีวินัยในตนเอง

มีความรับผิดชอบ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกของการมุ่งมั่นต่อตนเอง ทั้งในส่วนตนและส่วนรวม

มีวินัยในตนเอง หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงออกของบุคคลตามกฎหมายเกณฑ์ที่พึงประสงค์ของสังคม อันนำไปสู่การดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข ประกอบด้วยประเด็นย่อย 2 ประเด็น ดังนี้

2.1 มีความรับผิดชอบ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- มีความมุ่งมั่นและทุ่มเทให้กับงานที่ทำจนสำเร็จ พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ทำงานตามหน้าที่สำเร็จ งานที่ได้รับมอบหมายสำเร็จ แสดงผลงานปรากฏให้เห็นเด่นชัด

- มีวิสัยทัศน์ในการพัฒนางาน พฤติกรรมที่แสดง คือ บอกผลงานของการปฏิบัติงานในอนาคตได้

- ยอมรับผลการกระทำของตน พฤติกรรมที่แสดง คือ รับฟังเหตุผลและข้อวิจารณ์ของผู้อื่น ปรับปรุงพัฒนางานตามข้อเสนอแนะ

- รู้หน้าที่ พฤติกรรมที่แสดงคือ ปฏิบัติหน้าที่ตามข้อตกลงร่วมกัน หรือปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

- แสวงหาความรู้ใหม่ที่เกิดประโยชน์ต่อการทำงาน พฤติกรรมที่แสดงคือ เลือกแหล่งความรู้มาพัฒนางาน

2.2 มีวินัยในตนเอง พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- ตรงต่อเวลา พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ปฏิบัติงานทันเวลาที่กำหนด

- วางแผนใช้เวลาในการทำงานและการดำเนินชีวิต พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ แบ่งเวลาในการปฏิบัติกิจกรรม การดำเนินชีวิตประจำวัน
- ปฏิบัติตามกฎระเบียบของหมู่คณะ เคารพกติกาของสังคม พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ เคารพกฎหมายบ้านเมือง กฎจราจร ปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม
- รู้จักประเมินตนเอง พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ บอกข้อดีข้อเสียในการทำงาน
- พฤติกรรมเสมอต้นเสมอปลาย พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ แสดงมารยาทได้ถูกต้องตามกาลเทศะอย่างสม่ำเสมอ
- ซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น พฤติกรรมที่แสดงได้แก่ ไม่พูดเท็จ ไม่แอบอ้างหรือนำของคนอื่นมาเป็นของตน

2.3 ช่วยเหลือผู้อื่น เสียสละและมุ่งมั่นพัฒนา

- ช่วยเหลือผู้อื่น หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึงความมีน้ำใจ เอื้ออาทร มีจิตใจเมตตา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และให้ความช่วยเหลือผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน
- เสียสละ หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึง การใช้เวลาว่าง ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม การเสียสละเวลา กำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม รวมทั้งเห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน
- มุ่งมั่นพัฒนา หมายถึง พฤติกรรมที่แสดงถึง ความมุ่งมั่นและความคิดริเริ่มในการพัฒนาตน พัฒนาสังคมเพื่อให้อยู่ในสังคมอย่างมีความสุข ประกอบด้วย 3 ประเด็น ดังนี้

2.3.1 ช่วยเหลือผู้อื่น พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- ช่วยเหลือและแนะนำสิ่งที่ถูกที่ควรแก่ผู้อื่น
- ร่วมมือกับผู้อื่นในการพัฒนาสังคม
- อำนวยความสะดวกให้แก่ผู้อื่น
- แบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น

2.3.2 เสียสละต่อสังคม พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- สละกำลังกาย กำลังทรัพย์ และเวลาช่วยเหลือผู้อื่นและสังคม
- เห็นประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตนและรู้จักเป็นผู้ให้มากกว่าผู้รับ
- สละประโยชน์ที่ตนพึงได้รับ เพื่อแลกกับประโยชน์ของคนหมู่ใหญ่ หรือ

คนอ่อนแอกว่า

- ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ต่อสังคม

2.3.3 มุ่งมั่นพัฒนาสังคม พฤติกรรมที่แสดงได้แก่

- สนใจในปัญหาการเปลี่ยนแปลง พร้อมทั้งเสนอความคิดที่จะพัฒนาสังคม
- ตั้งใจที่จะทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดและเป็น

ประโยชน์ต่อสังคม

- ตั้งใจทำงานของส่วนรวมจนสำเร็จ
- ริเริ่มสิ่งใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาสังคมจนสำเร็จ

ในส่วนของพระเทพเวที (2532, หน้า 162) ได้กล่าวว่า มนุษย์จะต้องพัฒนาตนเองให้รู้เข้าใจ ธรรมชาติ ให้ปฏิบัติสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ของธรรมชาติอย่างถูกต้อง ความจริงในธรรมชาติหรือใน ธรรมะนั้น เป็นเกณฑ์ในจุดหมาย คือยังอยู่บนพื้นฐานแห่งธรรมะนั้น และเพื่อทำให้ธรรมะนั้นเกิดผล เป็นจริง โดยวางระบบ ระเบียบ แบบแผนต่าง ๆ ที่ทำให้ธรรมะมีผลจริงจึงในการปฏิบัติ ในการพัฒนา มนุษย์ระยะยาว ถ้าไม่มีวินัยเป็นฐานก็จะทำให้เกิดความขัดข้องวุ่นวายสับสน ฉะนั้นเราจึงจัดวางวินัย เพื่อความมุ่งหมายระยะยาวในการพัฒนามนุษย์ด้วย และด้วยเหตุนี้ วินัยเป็นเรื่องสำคัญในสังคม ประชาธิปไตย เพราะประชาธิปไตยต้องการ โอกาสเหล่านี้ในการที่จะให้มนุษย์มาสื่อ มาแสดงออก เพื่อนำเอาศักยภาพของตัวเองออกมาช่วยในการสร้างสรรค์สังคมอย่างได้ผล

นอกจากความมีวินัยแล้ว การปรับตัวให้เข้ากับสังคมใหม่ เพื่อให้เกิดการทำงานร่วมกันกับ บุคคลที่ทำงานร่วมอยู่ด้วยนับเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญที่จะต้องฝึกให้เกิดขึ้น ซึ่งหมายถึงเป็นการเตรียม ตัวเข้าสู่ตลาดแรงงานที่แท้จริงในอนาคต เช่น ความสำคัญ และความจำเป็นของการปรับตัว ในการ ดำเนินชีวิตดังที่นิภา นิรยายน (2530, หน้า 9) ได้กล่าวไว้ว่า มนุษย์เกิดมาพร้อมด้วยแรงผลักดันบาง อย่างในตัว ที่ก่อให้เกิดความต้องการจำเป็นหลายประการในชีวิต อาทิ ความต้องการอาหาร น้ำ และ สิ่งจำเป็นอื่น ๆ เพื่อการดำเนินชีวิต นอกจากนี้สิ่งแวดล้อมและประสบการณ์ทางสังคมยังผลักดันให้เกิด ความต้องการอื่น ๆ นอกเหนือจากความต้องการทางร่างกายและสรีระ ดังเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า ทุกคนต้องการความอบอุ่น ปลอดภัย ความรัก การได้รับความยกย่องนับถือและความสำเร็จ เป็นต้น ความต้องการเหล่านี้จะเป็นแรงขับที่กระตุ้นให้เกิดการดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้ได้สิ่งที่ตนต้องการ ชีวิตทุกคน ต้องเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและสังคมนับตั้งแต่ สิ่งแวดล้อมในครอบครัว โรงเรียน เพื่อนบ้าน และชุมชน โดยมีวัฒนธรรมเป็นแกนกลางในการกำหนดแนวทางการประพฤติปฏิบัติให้เป็นไปตาม แบบฉบับที่วางไว้เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และเพื่อความเป็นระเบียบและประโยชน์สุขแก่ตน เองและส่วนรวม ด้วยเหตุนี้เองทุกคนจึงมีอาจตอบสนองความต้องการทุกอย่างได้ดังใจปรารถนา ความรู้สึก ขัดแย้ง ความผิดหวัง ความรู้สึกสับสน ความว้าวุ่นใจ ความเคร่งเครียดอันเกิดจากปัญหาและ

อุปสรรค ย่อมเป็นเรื่องที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ความเคร่งเครียด กดดันภายในจิตใจหรือที่เรียกว่า ความคับข้องใจ ซึ่งเป็นอุปสรรคขัดขวางการดำเนินชีวิตเป็นสุข ดังนั้นคนเราจึงจำเป็นต้องรู้จักปรับตัว ดังที่ กัญญา สุวรรณแสง (2533, หน้า 66) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการปรับตัวว่ามาจากความต้องการ 5 ลักษณะ ตามแนวคิดของ Maslow ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านร่างกาย (Physiological Need) คือความจำเป็นในการดำรงชีวิต เช่น ต้องการอาหาร อากาศ น้ำ ฯลฯ ซึ่งเป็นความต้องการเบื้องต้น
2. ความต้องการความปลอดภัย (Safety Need)
3. ความต้องการความรักและความเป็นเจ้าของ (Love and Belonging Need)
4. ความต้องการได้รับการยกย่องนับถือ (Esteem Need)
5. ความต้องการสัจการแห่งตน (Need for Self Actualization)

เพื่อการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างปกติสุขจำเป็นต้องมีการปรับตัวดังที่ กัญญา สุวรรณแสง (2533, หน้า 63-65) ได้กล่าวถึงการปรับตัวไว้ว่า มนุษย์เป็นสัตว์สังคม ต้องรวมอยู่กับคนอื่น การจะทำอะไร นอกจากจะให้มีความสุขกับตัวเองแล้วก็ต้องให้เป็นไปตามแนวคิดของสังคมอื่น ๆ อีกด้วย เรื่องแนวคิดของสังคมนี้บางทีก็เป็นอุปสรรคในการดำรงชีวิตของคนเรามาก ในทางจิตวิทยา กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงในการปรับปรุงตัวบุคคลนั้นมีอยู่ 2 ทางด้วยกัน คือ การปรับตัวภายใน กับ การปรับตัวภายนอก ผู้ที่มีการปรับตัวภายในของตัวเองได้ดี เรียกว่า Well Adjusted และส่วนลักษณะการปรับตัวเข้ากับภายนอกคือ สิ่งแวดล้อมได้ดีเรียกว่า Well Adapted และเรียกบุคคลที่มีการปรับตัวทั้งภายในและภายนอกได้ดีทั้งคู่นี้ว่าเป็นคนที่มีความสมบูรณ์ทางบุคลิกภาพอย่างเต็มที่ ดังนั้น ถ้ามนุษย์จะต้องปรับตัวกันแล้ว ตามแนวกว้าง ๆ ก็คงจะเป็นในเรื่อง

1. ปรับตัวให้อยู่ร่วมกับมนุษย์ด้วยกันเอง
2. ปรับตัวให้เข้ากับสภาพดินฟ้าอากาศ
3. ปรับตัวให้เข้ากับระเบียบแบบแผน วัฒนธรรม
4. ปรับตัวให้เข้ากับแนวคิดทางสังคม
5. ปรับตัวให้เข้ากับตัวของตัวเอง

ส่วนสาเหตุที่ก่อให้เกิดการปรับตัว คือ การปรับตัวเป็นเรื่องของการปรับสิ่งที่ยังด้อยที่มีอยู่ในตัวให้สมดุล หรือปรับส่วนที่เด่นให้สมดุลกับสิ่งแวดล้อม การปรับตัวมีทั้งการปรับตัวทางกายและจิต ซึ่งถ้าเกิดการขัดแย้งขึ้น เมื่อขัดแย้งแล้วจะเกิดความคับข้องใจหรือความกระวนกระวายใจ จึงทำให้เกิดการปรับตัวขึ้น

หลักเกณฑ์ในการจัดฝึกงาน

Mason and Others 1981(อ้างใน แสง สนั่นสังข์, 2540, หน้า 10-11) ได้กล่าวถึงหลักในการจัดฝึกงานร่วมกันระหว่างสถานศึกษาและสถานประกอบการว่าควรมีลักษณะดังนี้

1. การเรียนการสอนในโรงเรียนต้องประกอบด้วยลักษณะสำคัญ คือ
 - 1.1 ความรู้พื้นฐานด้านแนวคิด ความรู้ ทักษะ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการเตรียมนักเรียนเพื่อประกอบอาชีพ
 - 1.2 ความรู้ แนวความคิด ทักษะ และเจตคติที่ดีของนักเรียนแต่ละคนที่จะจะมีเป็นพิเศษต่อการฝึกงานอาชีพ และความรับผิดชอบต่อการปฏิบัติงาน และการประกอบอาชีพในอนาคต
2. เลือกสถานที่ฝึกงานอาชีพ ซึ่งตามปกติแล้วควรมีหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งด้านอุตสาหกรรม และหน่วยงานของรัฐบาลช่วยเหลือ และให้คำแนะนำด้านประสบการณ์ที่จะจัดให้นักเรียนเพื่อความสามารถในการประกอบอาชีพต่อไป
3. นักเรียนนักศึกษาหาความรู้และประสบการณ์ด้านวิชาชีพ ตามจุดมุ่งหมายของวิชาอาชีพ คือการเตรียมนักเรียนเพื่อการประกอบอาชีพ
4. จัดเตรียมรายวิชาต่าง ๆ ที่จะช่วยพัฒนาความรู้ด้านอาชีพ ทักษะ แนวคิด ตลอดจน เจตคติที่จำเป็นสำหรับนักเรียนก่อนที่จะออกไปฝึกงานอาชีพ
5. วางแผนการฝึกงานอย่างเป็นลำดับขั้นตอน โดยการเขียนเป็นโครงการหรือคู่มือเพื่อเป็นการชี้แนะว่านักเรียนควรจะได้เรียนรู้ทักษะอะไร ที่ไหน เมื่อไร กับใคร เป็นต้น การวางแผนดังกล่าวอาจจะได้มาจากการวิเคราะห์ลักษณะงาน ผู้รับผิดชอบ และหน้าที่ ผู้เข้ารับการฝึกต้องปฏิบัติ เป็นต้น
6. จัดการนิเทศการฝึกงานอาชีพอย่างเพียงพอ ซึ่งวิธีการดังกล่าวนี้จำเป็นต้องเกี่ยวข้องกับบุคลากรที่มีส่วนรับผิดชอบในโครงการฝึกงานอาชีพ เช่น นายจ้างหรือเจ้าของสถานประกอบการ ผู้จัดการ นายช่างหรือเจ้าหน้าที่เทคนิคในสถานประกอบการนั้น ๆ และอาจารย์นิเทศก์ เป็นต้น
7. กำหนดคุณสมบัติของผู้ที่ทำหน้าที่ในการประสานงาน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว มีคุณสมบัติอย่างเพียงพอในด้านความรู้ความสามารถ ทั้งด้านวิชาการ และวิชาชีพ ตลอดจนประสบการณ์ในการทำงานตามสาขาช่างอุตสาหกรรม
8. จัดเวลาในการประสานงานอย่างเพียงพอ โดยคำนึงถึงจำนวนผู้เข้ารับการฝึก และบริเวณที่ตั้งของสถานที่ฝึกงานอาชีพ เพื่อที่จะทำให้ผู้ประสานงานสามารถดำเนินการบริหาร การจัดการและปรับปรุงการฝึกงานอาชีพได้อย่างเต็มที่

9. จัดหาเครื่องอำนวยความสะดวกในห้องเรียน ตลอดจนวัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอน อย่างเพียงพอและเหมาะสม เพราะในการเรียนการสอนนั้นต้องมีการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมต่าง ๆ ให้ความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียน

10. กำหนดนโยบาย และดำเนินนโยบายด้านวิชาชีพของโรงเรียน ให้สอดคล้องกับโครงการฝึกงานอาชีพที่กำหนดไว้ เพราะการดำเนินการดังกล่าวมีความจำเป็นต่อสถานประกอบการ ได้รับความรับผิดชอบ และหน้าที่ของผู้ประสานงาน

11. มีการจัดบันทึก หรือมีทะเบียนบันทึกเกี่ยวกับการฝึกงานอาชีพ ที่มีระบบระเบียบ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ควรจะมีข้อมูลเป็นระเบียบสะสม เพื่อติดตามผลความก้าวหน้าในการปฏิบัติงาน ของนักเรียน

กรมอาชีวศึกษา (2541, หน้า 12-15) ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอน ทางด้านวิชาชีพ ได้จัดทำหนังสือคู่มือเกี่ยวกับการใช้สถานฝึกงานอาชีพ ว่าด้วยหลักเกณฑ์ในการฝึกงาน ในและนอกสถานศึกษา เพิ่มเติมจากระเบียบของกระทรวงศึกษาธิการ เป็นแนวทางให้สถานศึกษาถือปฏิบัติดังต่อไปนี้

จุดมุ่งหมายของการฝึกงาน

1. เพื่อให้นักเรียน นักศึกษาได้เพิ่มทักษะ สร้างเสริมประสบการณ์ และพัฒนาวิชาชีพตามสภาพความเป็นจริงในสถานประกอบการ
2. นักเรียน นักศึกษาจะได้ทราบถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นขณะปฏิบัติงาน และสามารถใช้สติปัญญาแก้ปัญหาได้อย่างมีเหตุผล
3. เพื่อให้นักเรียน นักศึกษามีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ มีระเบียบวินัย และการทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ
4. เพื่อให้นักเรียน นักศึกษามีเจตคติที่ดีต่อการทำงาน และมีความภาคภูมิใจในวิชาชีพเพื่อเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพต่อไป ภายหลังจากสำเร็จการศึกษา
5. เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างวิทยาลัยกับสถานประกอบการ และหน่วยงานของรัฐบาล

ข้อปฏิบัติสำหรับนักเรียน นักศึกษา

1. เข้ารับการฝึกในสถานประกอบการที่สถานศึกษาเห็นชอบ
2. ได้รับอนุญาตจากผู้ปกครอง

3. แต่งเครื่องแบบนักเรียน นักศึกษา ชุดฝึกงานของวิทยาลัย หรือชุดที่สถานฝึกงานกำหนด
4. ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับของสถานฝึกงานอาชีพ
5. รับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการฝึกงาน
6. นักเรียน นักศึกษาต้องดูแลรักษาทรัพย์สินของสถานฝึกอาชีพด้วยความระมัดระวัง
7. นักเรียน นักศึกษาต้องรักษาความลับของสถานฝึกงานอาชีพอย่างเคร่งครัด
8. นักเรียน นักศึกษาต้องประพฤติปฏิบัติต่อเพื่อนร่วมงาน และผู้มาติดต่อด้วยความสุภาพ ไม่หยาบคาย ก้าวร้าว ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท ไม่กระทำความผิดเป็นนักเลงอันธพาล
9. นักเรียน นักศึกษาที่ลาป่วย ลาถึง ให้ส่งใบลาโดยตรงต่อผู้บังคับบัญชาหรือผู้ควบคุมการฝึกงาน ตามระเบียบการลาของสถานฝึกงานอาชีพ
10. นักเรียน นักศึกษาต้องจดบันทึกการฝึกงานประจำวัน เพื่อเสนอให้ผู้ควบคุมการฝึกงาน ตรวจสอบ และลงนามสัปดาห์ละ 1 ครั้ง
11. ต้องผ่านการประเมินผลของอาจารย์นิเทศก์ และผู้ควบคุมการฝึกงานของสถานประกอบการอาชีพ
12. นักเรียน นักศึกษาต้องเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ เกี่ยวกับงานที่ปฏิบัติ 1 ฉบับและนำเสนออาจารย์นิเทศก์เมื่อสิ้นสุดการฝึกงาน เพื่อนำไปประกอบการประเมินผลการฝึกงาน

หน้าที่ของสถานศึกษา

1. จัดทำทะเบียนสถานประกอบการที่คัดเลือกแล้วเป็นสถานฝึกงาน
2. จัดทำแบบฟอร์มขออนุญาตผู้ปกครองในการฝึกงานของนักศึกษา
3. จัดทำสมุดบันทึกการฝึกงาน สำหรับนักศึกษามบันทึกการปฏิบัติงานในแต่ละวัน
4. ให้สถานศึกษาจัดทำสมุดบันทึกการควบคุมการฝึกงาน และการประเมิน สำหรับผู้นิเทศก์ และสถานประกอบการเป็นผู้บันทึก
5. จัดอาจารย์ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน และจัดอาจารย์ควบคุมการฝึกงาน
6. อาจารย์ผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ ต้องทำหน้าที่ประเมินผลการฝึกงาน โดยพิจารณาจากบันทึกความสนใจ การฝึกงานอย่างสม่ำเสมอ ประสิทธิภาพที่ได้รับจากการทำงานเพิ่มขึ้นมาน้อยเพียงใด
7. จัดให้มีการประชุมชี้แจง เกี่ยวกับการฝึกงาน และการประเมินผลการฝึกงานแก่นักศึกษา ก่อนออกฝึกงานแต่ละครั้ง
8. จัดทำคู่มือการฝึกงานให้นักศึกษา
9. ควรกำหนดให้นักศึกษามีโอกาสเยี่ยมสถานประกอบการก่อนการฝึกงาน

10. ควรจัดกิจกรรมให้นักศึกษาที่จะออกฝึกงานได้รับทราบประสบการณ์ ปัญหา และความคิดเห็นจากนักศึกษาที่ฝึกงานรุ่นก่อน ๆ
11. ควรจัดสัมมนาครู-อาจารย์ ผู้ควบคุมการฝึกงานเป็นระยะสั้น ๆ ก่อนออกควบคุมการฝึกงาน
12. กำหนดให้มีการติดตามผลการควบคุมการฝึกงานเป็นระยะ ๆ
13. จัดยานพาหนะให้ความสะดวกหรือจัดงบประมาณไว้ใช้จ่ายเพื่อการนี้

หน้าที่ของอาจารย์นิเทศฝึกงาน

1. ตรวจสอบการฝึกงานอย่างสม่ำเสมอ ทุกครั้งที่ตรวจ ลงชื่อกำกับในสมุดบันทึกการฝึกงานของนักศึกษา หากมีความเห็นเพิ่มเติม ควรบันทึกไว้เพื่อประสานงานกับครูสอน และผู้ควบคุมงานของสถานประกอบการ :

2. จัดให้มีการสัมมนานักศึกษาฝึกงาน ภายใต้การควบคุมของตน ตามที่วิทยาลัยได้กำหนด
3. ช่วยแนะกิจนิสัยที่ดีในการทำงาน เน้นความรับผิดชอบ ส่งเสริมให้นักศึกษารู้จักช่วยตนเองและมีความเชื่อมั่นในการทำงาน
4. ร่วมประเมินผล และให้ระดับคะแนนการฝึกงาน
5. รายงานผลการปฏิบัติงาน การสัมมนา ต่อหัวหน้าสถานศึกษาทุกครั้งที่ตรวจการฝึกงาน

การวัดผลและประเมินผลการฝึกงาน

1. การให้คะแนนแบบประเมินซึ่ง สถานประกอบการ อาจารย์นิเทศ หัวหน้างานอาชีวศึกษาระบบทวิภาคี (งานฝึกงาน) เป็นผู้ประเมิน

ระดับ	1	หมายถึง	ต้องปรับปรุง แก้ไข
ระดับ	2	หมายถึง	พอใช้ ปานกลาง
ระดับ	3	หมายถึง	ดี
ระดับ	4	หมายถึง	ดีมาก

2. แนวทางเกณฑ์การวัดและประเมินผล (ปรับตามความเหมาะสมของสถานศึกษา)

สถานฝึกอาชีพ	40	คะแนน
อาจารย์นิเทศก์/หัวหน้างานระบบทวิภาคี	40	คะแนน
รายงานฉบับสมบูรณ์	10	คะแนน
การสัมมนาที่วิทยาลัย	10	คะแนน

3. การกำหนดคะแนน

85 คะแนนขึ้นไป	ดีมาก	ให้ระดับ 4
75-84 คะแนน	ดี	ให้ระดับ 3
65-74 คะแนน	พอใช้	ให้ระดับ 2
55-64 คะแนน	ผ่าน	ให้ระดับ 1
ต่ำกว่า 55 คะแนน	ไม่ผ่าน	ให้ระดับ 0

การสำรวจสถานประกอบการ

1. ตั้งกรรมการจากครูผู้สอนวิชาชีพนั้น และผู้เกี่ยวข้อง
2. เชิญชมกิจการของสถานประกอบการ
3. สัมภาษณ์และบันทึกการสัมภาษณ์
4. พิจารณาที่ฝึกงานที่เหมาะสม คัดเลือกจัดทำทะเบียนสถานที่ฝึกงาน

ข้อเสนอแนะและเงื่อนไขบางประการของการฝึกงานในสถานประกอบการ

1. จัดนักศึกษาเข้าฝึกงานต่อเนื่องกันตลอดทั้งปี
2. จัดนักศึกษาเข้าแทนที่พนักงานที่ลาหยุดพักร้อนหรือพักผ่อนประจำปี
3. กำหนดมาตรฐานของสถานประกอบการตามสาขาวิชา
4. สถานศึกษาควรให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการและบริการ เช่น อบรมแนะนำแก่สถานประกอบการ
5. จัดครูควบคุมการฝึกงานของนักศึกษาหมุนเวียนกันไป โดยให้คิดเป็นชั่วโมงทำการสอน เหมือนกับการสอนในสถานประกอบการ
6. จัดการนิเทศก่อนและหลังฝึกงาน

จากวิธีดำเนินงานการใช้สถานฝึกงานอาชีพที่ได้กำหนดไว้ในหลักเกณฑ์ในการฝึกงานในและนอกสถานศึกษา ของกรมอาชีวศึกษา พ.ศ.2541 ดังกล่าว จะเห็นได้ว่า การดำเนินงานการใช้สถานฝึกงานอาชีพมีความเกี่ยวข้องกับบุคคลและหน่วยงานหลายฝ่าย ซึ่งในการดำเนินงานจะต้องได้รับความร่วมมือประสานงานกัน ตลอดจนการส่งเสริมสนับสนุนจากทุกฝ่าย จึงจะทำให้การดำเนินงานนั้นเป็นไปด้วยดี และบรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ปัญหาและอุปสรรคการดำเนินงานการใช้สถานฝึกงานอาชีพ

จากรายงาน สรุปผลการประชุมสัมมนาผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรมอาชีวศึกษาประจำปี 2528 (กรมอาชีวศึกษา, 2528, หน้า 10) ได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคในการส่งนักเรียนนักศึกษาออกไปฝึกงานในสถานฝึกงานอาชีพนอกสถานศึกษา ไว้ดังนี้

สภาพปัจจุบันการส่งนักเรียน/นักศึกษา ไปฝึกงานในสถานประกอบการภาครัฐบาล และเอกชนทำได้ในขอบเขตที่จำกัด เนื่องจาก

1. สถานประกอบการ ไม่มีการฝึกงานตามขั้นตอนที่สอดคล้องกับลักษณะหลักสูตร
2. สถานประกอบการบางแห่งไม่เต็มใจรับนักเรียน/นักศึกษาเข้าฝึกงาน เนื่องจากมีความลำบากทางเทคโนโลยีหรือเกรงเครื่องมือเสียหาย
3. สถานประกอบการ ไม่ได้มาตรฐาน
4. ไม่มีครูผู้ฝึกงานในโรงงานอุตสาหกรรม ที่จะทำให้ผู้เข้าฝึกงานเกิดการเรียนรู้กระบวนการผลิตทั้งหมด
5. ไม่มีหลักประกันในความปลอดภัยของผู้ไปฝึกงานในโรงงานอุตสาหกรรม
6. สถานศึกษาไม่มีแรงจูงใจที่จะส่งเด็กเข้าฝึกงานเนื่องจากต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้น
7. ขาดคู่มือการฝึกงาน
8. ขาดกฎหมายรองรับที่จะให้ภาคเอกชนเข้าร่วมมีอย่างเต็มกำลัง
9. สถานประกอบการที่จะรับนักเรียน/นักศึกษาเข้าฝึกงานมีไม่เพียงพอ
10. ครูผู้สอนในสถานศึกษาขาดประสบการณ์ทางด้านอุตสาหกรรม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พัชรวิพรรณ กิจมี (2539) ได้ศึกษาเรื่อง การติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการศึกษา โรงเรียนพนิชยการเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการศึกษาตามความคิดเห็นของหัวหน้างาน และผลการจัดมวลงประสพการณ์ของโรงเรียนพนิชยการเชียงใหม่ ตามความคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษา ผลการศึกษาสรุปได้ว่า หัวหน้างานมีความคิดเห็นว่า ผู้สำเร็จการศึกษามีความสามารถในการปฏิบัติงานโดยภาพรวม อยู่ในระดับพอใช้ เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านคือ ด้านความสามารถทางวิชาการ ด้านเทคนิคทักษะและวิธีปฏิบัติงาน ด้านบุคลิกภาพและคุณลักษณะส่วนตัวและด้านทัศนคติต่ออาชีพ พบว่า อยู่ในระดับพอใช้ทุกด้าน ทางด้านผู้สำเร็จการศึกษามีความคิดเห็นว่าการจัดมวลงประสพการณ์ของโรงเรียนพนิชยการเชียงใหม่โดยภาพรวม มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาจาก

โรงเรียนพณิชยการเชียงใหม่ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก แต่ด้านความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาที่นำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน และด้านความเหมาะสมในการจัดการศึกษาภาคปฏิบัติ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลางในทำนองเดียวกัน เรไร ชราวิชิตกุล (2536) ได้ศึกษาเรื่องการติดตามผลการปฏิบัติงานของ ผู้สำเร็จการศึกษา จากสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตภาคพายัพเชียงใหม่ ที่สำเร็จการศึกษา ในระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง ระหว่างปีการศึกษา 2531-2533 ผลการศึกษาสรุปได้ว่า หัวหน้างานมีความคิดเห็นว่า ผู้สำเร็จการศึกษามีความสามารถในการปฏิบัติงานโดยส่วนรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านคือ ด้านความสามารถทางวิชาการ ด้านเทคนิคทักษะและวิธีปฏิบัติงาน ด้านบุคลิกภาพและคุณลักษณะส่วนตัว และด้านทัศนคติต่ออาชีพพบว่าอยู่ในระดับดีทุกด้าน ส่วนผู้สำเร็จการศึกษามีความคิดเห็นว่า ผลการจัดการศึกษาวิทยาเขตเพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงานโดยส่วนรวมมีความเหมาะสมในระดับปานกลาง และด้านความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษามาจากวิทยาเขต เพื่อนำไปใช้ในการปฏิบัติงานมีความเหมาะสมในระดับมาก แต่ด้านการจัดการศึกษาภาคปฏิบัติมีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ในการจัดการศึกษาภาคปฏิบัติหัวหน้างานเสนอแนะว่า วิทยาเขตควรจัดสอน โดยเน้นการทำงานอย่างมีระบบ เน้นการบำรุงรักษาและการใช้เครื่องมืออย่างถูกวิธี ผู้สำเร็จการศึกษาเสนอแนะว่าวิทยาเขตควรจัดโปรแกรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับเทคโนโลยีใหม่ ๆ ทั้งหัวหน้างาน และผู้สำเร็จการศึกษาเสนอว่าวิทยาเขตควรสอนภาษาอังกฤษ โดยเน้นด้านสนทนาและนักศึกษาทุกคนควรได้มีการฝึกงานในช่วงปิดภาคเรียน ประมาณ 1-2 เดือน และแสวง แสณสิงห์ชัย (2540) ได้ศึกษาเรื่องการติดตามผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการศึกษาวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาผลการปฏิบัติงานของผู้สำเร็จการศึกษาคตามความคิดเห็นของหัวหน้างาน และผลการจัดการศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย ตามความคิดเห็นของผู้สำเร็จการศึกษา ผลการศึกษาสรุปได้ว่า หัวหน้างานมีความคิดเห็นว่า ผู้สำเร็จการศึกษามีความสามารถในการปฏิบัติงานโดยส่วนรวมอยู่ในระดับดี เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านคือ ด้านความสามารถทางวิชาการ ด้านเทคนิคทักษะและวิธีปฏิบัติงาน ด้านบุคลิกภาพ และด้านทัศนคติต่ออาชีพ พบว่าอยู่ในระดับดีทุกด้าน ทางด้านผู้สำเร็จการศึกษามีความคิดเห็นว่า การจัดการศึกษาของวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย โดยส่วนรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่า ด้านความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาจากวิทยาลัยอาชีวศึกษาเชียงราย ด้านความเหมาะสมของเนื้อหาวิชาที่นำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน ด้านความเหมาะสมในการจัดการศึกษาภาคปฏิบัติมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก นอกจากนั้น อาทิตย์ ประสาทแก้ว (2540) ได้ศึกษาเรื่องความคิดเห็นของหัวหน้างานต่อการฝึกงานของนักศึกษา โรงเรียนโปลิเทคนิคลานนาเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของหัวหน้างานเกี่ยวกับการฝึกงานของนักศึกษาโรงเรียนโปลิเทคนิคลานนาเชียงใหม่ ในด้านความสามารถทาง

วิชาการ บุคลิกภาพและคุณลักษณะส่วนตัว เทคนิคทักษะและวิธีการปฏิบัติงาน และทัศนคติต่ออาชีพ ผลการศึกษาสรุปได้ว่าหัวหน้างานมีความคิดเห็นว่าคุณลักษณะพนักงานมีความสามารถในการปฏิบัติงาน ในด้านความสามารถทางวิชาการ ด้านเทคนิคทักษะและวิธีปฏิบัติงานอยู่ในระดับพอใช้ ส่วนด้าน บุคลิกภาพและคุณลักษณะส่วนตัว และด้านทัศนคติต่ออาชีพอยู่ในระดับ ดี